

bis dat qui cito dat, mert a vasút és divat nivelláló színeivel ezeket a sajátságokat maholnap eltünteti.

Csató János a megye derék alispánja, a kiváló ornithologus és botanicus a havasi gyopárnak egyik könnyen elérhető lelőhelyét mutatja be *In tre-Gáld* (Alsó-Gáld) vadregényes szorosának alsó végében (La tine).

Azzal az óhajttással zárjuk ismertetésünket: vajha a megye értelmisége abban a figyelemben és pártolásban részesítettne az egyet lelkes kis gárdájának önzetlen fáradozásait, a mire azok nemcsak a szakemberek előtt, hanem épen a közvetlenül érdekelt vármegye kebelében teljesen rászolgáltak!

Téglás Gábor.

Tűzetes Magyar Nyelvtan.

Tűzetes Magyar Nyelvtan történeti alapon. Balassa József közreműködésével írta Simónyi Zsigmond. I kt. Magyar Hanytan és Alaktan. A Magyar Tud. Akadémiától Lukács Krisztina díjjal jutalmazott pályamunka. Budapest, 1895. A Magyar Tud. Akadémia kiadása. 8° XVI, 735 l. Ár 6 frt, a Könyvkiadó Vállalat pártolói részére 4 frt 50 kr.

Elvégre tehát! Ime, nyilvánvaló jele, hogy „a karaván halad.“ A magyar Akadémia mindjobban belátja, hogy első szép feladata, a magyar nyelvet, mint tudományt ápolni. Az előttünk fekvő vas-kos kötet a Nyelvtörténeti- és a Táj-Szótár után, illetve velök egyidejűleg, világosan dokumentálja, hogy Akadémiánk feladata magaslatán áll, midőn pályadíjak és segélyek által ily nagyszabású s mondjuk ki, egyúttal nagybecsű munkák keletkezését s kiadását lehetővé teszi. Ez irányban tovább haladva, nyelvtudományunk legközelebb bátran odaállhat a legműveltebb idegen nemzetek ilyenmű tudományai mellé.

Kötetünket, mely minden magyar ember, de első sorban nyelvünk szakembere, a nyelvtudós teljes figyelmére méltó, kivált Brassai bácsi hazájában, Szily Kálmán előszava vezeti be. Ebben méltán és illő helyen adózik kegyelettel nagy Révaink nyelvészeti korszakos működésének, mely nélkül legfeljebb az évtizedek újabb hosszú sora után láthatott volna napvilágot egy tűzetes, tudományos magyar nyelvtan. De Révai „Grammatica“-ja, bár módszere úttörő, mivel azonban az akkori nyelvtudomány gyenge alapján halad és kezdetleges eszközeivel kénytelen vesződni, mai tudásunknak bizony már jócskán elavult. Mindamellett annyira nem lehetnek elújabb nyelvtudásaink sem a „Grammatica“ alapos ismerete nélkül, hogy minden továbbhaladásukban sokszor egyenesen rá vannak utalva. És így tekintve a dolgot, nyilvánvaló, hogy a Tűzetes Nyelvtan jog szerint nem is akar, nem is lehet más, mint az *Elaboratio Grammatica*-nak fejlődött nyelvészeti viszonyainkhoz képest új átdolgozása, vagyis korszerű új kiadása. Mert bár elég különös, de mégis úgy van, hogy míg magyar iskolai nyelvtanokban — melyek természetesen Révai öröké-

ből táplálkoztak — már évtizedek óta talán túlprodukezió is észlelhető, addig szorosan vett tudományos nyelvtanunk mindedig várta a nagyszellemű Révai méltó utódját. Nagyon is idején való volt, hogy Akadémiánk pályadíjjal igyekezett lehetővé tenni egy ily hézagpótló tudományos munka létrejöttét, mely a nélkül, ismerve kiadóinknak ez irányban tanúsított részvétlenségét, még jó soká sem válhatott volna a magyarság közkinségé. Mert tudnivaló, hogy nem is annyira fejletlen nyelvtudományunk volt a Tüzetes Nyelvtan eddigi késlekedésének oka, — hiszen élő nyelvünket, nyelvméleinket és rokonyelveinket, a tudományos nyelvbúvárlat e három főforrását, már jó ideje elég tüzetesen ismerjük, — hanem a tudományos könyvek megjelenésének és terjedésének ez idő szerint kedvezőtlen társadalmi és sajtóviszonyok. Ismétlem tehát, hogy nagyon is helyén való volt Akadémiánk részéről, hogy a Magyar Határozók és Magyar Nyelv, valamint a Magyar Nyelvjárások tudós szerzőinek alkalmat adott hozzáférhetőkké tenni gazdag nyelvismereteiket az egész művelt magyar társadalomra nézve.

A Tüzetes Nyelvtan, melynek első kötete a szóban lévő, három kötetre van tervezve. A majd megjelenendő kötetek a Jelentéstant (a szók és szófajok jelentését, a „synonymika“ alapvonalait) és a Mondattant (a mondatok fajait, mondatrészeket, szórendet, az összetett mondatokat) fogják tárgyalni. Jelen kötetünk, a hogy a cím is jelzi, a dolog természetéből kifolyólag két főrésze is oszlik: Hangtanra és Alaktanra. Az I. rész, mely a könyvnek majdnem harmadrészét foglalja el, „az egyes hangok történetét“ adja elő részletesen; az Alaktannak pedig csak a főszakaszai: 1. szótók, 2. összetétel, 3. igeképzés, 4. névszóképzés, 5. igeragozás és 6. névragozás. A Hangtan és az Alaktanban az összetételről szóló fejezet Balassa Józsefet vallja szerzőjéül, a többi becses anyag mind Simonyi gazdag nyelvtudományának gyümölcse.

Olyan lévén e könyv, melyet minden művelt magyar embernek nagyon ajánlatos elolvasni,*) be kell itt érnem a munka további folyamának részletes ismertetése helyett a főbb pontoknak egyszerű jelzésével.

A Hangtant egy nagyérdekű tájékoztató előzi meg „A nyelvtan módszerei és forrásai“ czímen Simonyi avatott tollából. Igen jól esik itt intradaképen olvasnunk a nagynevű Reclus elismerő és meleghangú nyilatkozatát „szókban bő, hangzatos, alakokban gazdag, harmonikus és költői“ nyelvünkről. Igen alapos és a Hangtan összes problémáira kiterjeszkedő fejezetek szólnak azután a magyar nyelv kiejtéséről: az egyes hangok képzéséről, a szótagok, szólamok és mondatok alakulásáról, meg a magyar nyelv hangalakjának történetéről. Fontos pont

*) Ép úgy, mint Simonyinak egy másik nagybecsű munkáját is, a Magyar Nyelv-et.

benne a jövevényszavak (török, szláv, német, olasz, latin) hangjainak története. Az első részhez csatolt függelékben nagyérdekűen van még szó 1. a magyar írás történetéről és 2. a helyesírás fejlődéséről.

A Hangtannál kétszerte terjedelmesebb Alaktan részletesen beszámol az ige- és névszótökről, a szavak összetételéről (s itt egyben figyelmeztet e nagyon is elterjedt hibás összetételekre: árverez, gondvisel, kárpótól, képvisel, fekhely, vonzerő, látcső, lelhely, védangyal, szellemdús, szófukar, tiszteletteljes, életképes stb.) az i e- és névszóképzésről s végül az ige- és névragozásról. Érdekes itt az ikes és iktelen ragozásról szóló pont, mely korszerű kérdést Simonyi már előbb is tüzetesen meghánytorgatott a Philol. Közlönyben és az ő Magyar Nyelv-ében. Ez aktuális fejlesztés azt czélozza, hogy az irodalmi nyelv közelebb hozassék minden nyelv kútfejéhez, a nép nyelvéhez; e pont megszívlelése sok önkényeskedésnek vetne véget a régi grammatikusok részéről.

A terjedelmes munkát egy kimerítő, mintegy 2000 szót felölelő szómutató rekeszti be. A nyomdai kiállítás, mint a hogy azt akadémiai kiadványainknál már megszoktuk, Hornyánszky sajtóját dicséri. Sajtóhibát, a jegyzékben foglaltakon kívül csak a következő 2 helyen talál-tam: 1. ötöt követve (XII. l. jegyz.) és 2. v-vel helyett r-vel (334. l. legalsó s.).

Az egész könyvben, a hogy a cím is sejteti, de meg a szerző maga is külön mondja „főfigyelem van fordítva nyelvünk történeti fejlődésének felderítésére.“ És valóban, a ki nyelvünk hang- és szóanyagának történeti evolúciójával meg akar ismerkedni, az a legrészletesebb útbaigazítást találandja e kitünő munkában. Értékét illetőleg feltétlenül hozzá kell járúlnia e könyv minden olvasójának a hivatalos akadémiai bírálók azon nyilatkozatához, hogy szerzője teljesen otthonos a tárgyban, a nyelvtudomány módszerét, a történelmit és összehasonlító, a régi és új magyar nyelvet, az irodalomét és népét egyaránt tökéletesen ismeri, valamint az összes nyelvészeti forrásmunkákban nagy mértékben jártas.“

Vajha teljesülne az Akadémia főtítkárának ama hite, hogy „ilyen munka szükségét nemcsak intézetünk és tanáraink érzik, hanem sokan a nagyobb művelt közönség köréből is.“ Mi a magunk részéről a legmelegebben ajánlhatjuk minden magyar embernek, a bárczes hazán innen és túl egyaránt és feszülten várjuk nagyérdékű folytatását.

Nagyvárad.

Dr. Demek Győző.

Főiskolánk története.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletének, hogy a főiskolák történeteiket a milleniumra írassák meg, igyekeznek főiskolánk megfelelni. Valóságos nemes verseny keletkezett e tekintetben főiskolánk között. És ez helyesen is van, mert csak ezek után vállalkozhatik egy